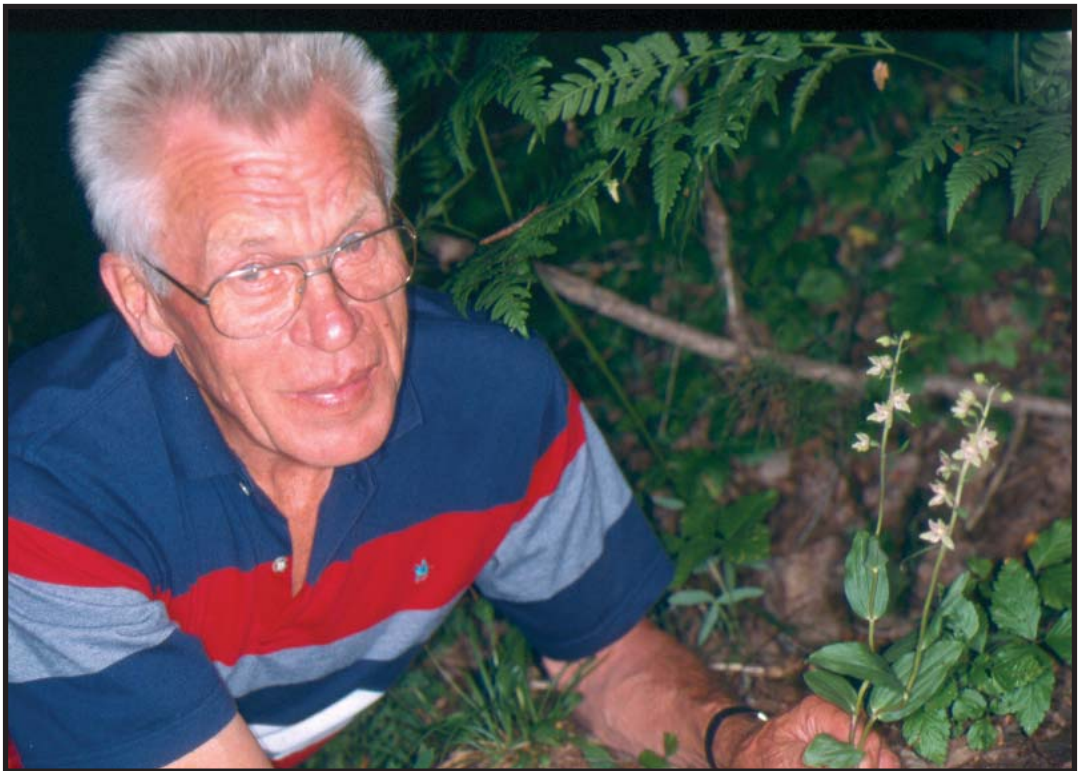

Nils Hagbart Orderud (1931-2006) til minne

Kort tid etter den 16. januar 2006 nådde beskjeden oss om at Nils Hagbart Orderud var gått ut av tiden. Og som ofte ved slike budskap kommer tanker om at dette var da så altfor tidlig. Han hadde så mye ugjort, arbeidsoppgaver som han gledet seg over å utføre. Men kreftsykdommen han hadde visst om et drøyt halvår, ble for vanskelig å overvinne.

Nils Orderud ble født 8.12.1931 som eneste barn av Karl og Dagny Orderud. Han vokste opp på et småbruk på Trollerud i Slitu i Eidsberg kommune, Østfold. Han gikk på Tenor barneskole i hjembygda og tok senere agronomeksamen ved Kalnes jordbruksskole i Tune. I det militære deltok Nils blant annet i Tysklandsbrigaden. Av yrke ble han tømrer og snekker. I 1959 giftet han seg med Ingrid Bech fra Askim, og de fikk etter hvert barna Inger Ellen, Toril og Anne og per dato 6 barnebarn. Som nygift bodde de først på Jahren i Askim, senere flyttet de til Vegarud og deretter til Trollerud i Eidsberg. Siden 1963 bodde familien på Skogly i Nils sitt egetbygde hus. Nils overtok hjemgården på 1980-tallet, men ble boende på Skogly fram til han gikk bort.

Nils hadde to store fritidsinteresser i sitt liv, korpsmusikk og botanikk. Korpsvenn og tidligere leder av Tenor Skolekorps, Kaare Ingar Sletta, fortalte i Eidsberg kapell, 25.1.2006, om Nils sitt engasjement for korpset i bygda. Nils begynte som medlem i Tenor musikkorps i 1947 og allerede i

Nils Orderud på blomstertur i Fjelle, Våler kommune, 24.7.2003. Her viser han fram kommunens første funn av bredflangre Epipactis helleborine. (Foto forf.)

1949 ble han varamedlem i styret. Da korpset nesten ble nedlagt på midten av 1950-tallet, var Nils en av dem som tok initiativ til å få det i gang igjen. Han var aktiv med i hele perioden til musikkorpset ble omdannet til Tenor Skolekorps i 1971. Nils fortsatte sitt aktive virke med ulike verv både som dirigent, utøvende musikkant, som gruppeinstruktør og pådriver fram til 1994. For sitt engasjement mottok han i 1991 Norges Musikkorps Æresmedalje, en utmerkelse som henger svært høyt. Naturlig nok var han også æresmedlem i Tenor Skolekorps. Vi som deltok i hans gravferd ble vitner til praktfull korpsmusikk i Eidsberg kapell denne dagen hvor fem kvinnelige utøvere spilte salmene "O bli hos meg" og "O store Gud" til ære for Nils sitt store engasjement innenfor denne musikkgenren.

Botanikken, hans andre store interesse, har nok interessert Nils hele livet, blant annet med årelangt medlemskap i det lokale hagelaget. På korpsturer var det mange som la merke til Nils' botaniske interesser.

Han kunne ofte plukke opp en plante i en veikant og mumle noe som de som sto nærmest forsto måtte være en art han var overrasket over å finne nettopp her. Han gjorde aldri noe vesen av sine funn, beskjedne som han alltid var.

Hans botaniske interesse førte ikke til innsamlinger til Naturhistorisk museum på Tøyen i Oslo før han gikk av med pensjon i 1996. Han fikk bare 9 aktive år som pensjonist med innsamlinger av plantemateriale hvor han på heltid kunne arbeide med ville karplanter kjennetegn og utbredelse, hovedsakelig i Østfold fylke. Nils var nøye med sine innsamlinger, og han brukte åpenbart mye tid til å dandere plantene slik at ettertiden skulle finne velpreparerte herbariekollekter for senere forskningsoppgaver. Totalt finnes

Et synlig tegn på en siste hilsen fra Østfold Botaniske Forening med takk for den store innsats Nils la ned med plantene i fylket. (Foto forf.)

Klåved fra Monaryggen i Eidsberg, 26.6.2001, en av Nils Orderuds nyoppdagelser i Østfold. (Foto forf.)

det 1958 innsamlinger som bærer Nils Orderuds navn ved Naturhistorisk Museum i Oslo. Han rangerer med dette tallet som den 4. største plantesamler i Østfold fylke gjennom alle tider.

Nils' eldste kollekt er en stavklokke *Campanula cervicaria*, datert 2.8.1996 fra Vamma i Askim. På kollektet står det nærmere om at han oppdaget bestanden i 1987, at det finnes foto av arten her fra den gang, og hvor mange sterile og fertile eksemplarer han fant i 1995, året før. Hans siste belegg er datert 3.10.2005, og er en veisennep *Sisymbrium officinale* fra en veikant i Spydeberg. Det finnes daterte innsamlinger fra samtlige måneder fra mai til oktober 2005. Når en vet at planter som samles trenger tid for å tørke i plantepressa, etterpå skal de monteres på herbarieark, etikett skal skrives med opplysninger om når og hvor funnet ble gjort, ja så er det tydelig at Nils brukte tid på hobbyen sin helt til det siste.

For ytterligere å understreke Nils sin innsats som fremragende plantesamler, er det han som per dato har gjort flest innsamlinger i kommunene Rømskog (herfra finnes 584 innsamlinger hvorav Nils har samlet 164), Trøgstad (1030 innsamlinger hvorav Nils har samlet 562) og Eidsberg (1326 innsamlinger hvorav Nils har samlet 728). Han har også gjort betydelige innsamlinger i kommunene Askim, Spydeberg og Skiptvet.

Nils gjorde to nye oppdagelser av plantearter som aldri tidligere var blitt funnet i Østfold, klåved *Myricaria germanica* fra sandtak i Trøgstad og Eidsberg, og nøkketjønnaks *Potamogeton praelongus* fra Hæraelva i Trøgstad. Hans oppdagelse av klåved i Østfold var så oppsiktsvekkende at han knapt ble trodd. Denne arten finnes nærmest Østfold på elvører i Hedmark og Buskerud foruten Skedsmo i Akershus.

Det var derfor svært usannsynlig at en slik busk skulle finnes i Østfold med mindre det dreide seg om en hagerømling. Nils kunne etter hvert vise fram klåved fra fire sandtak i Eidsberg og ett i Trøgstad. Hemmeligheten var at knapt noen fagutdannet botaniker ville botanisere nær sagt frivillig i et sandtak som botanisk kan oppfattes nærmest som en ustabil ørken. Men Nils gikk egne veier med sine undersøkelser. En elvøreplante som klåved må ha god forankring for å tåle vannstandsvariasjoner i en elv, de samme egenskaper som kommer godt med i et ustabil sandtak. Nils opplyser på sitt siste belegg av klåved fra Brødremoen i Eidsberg, datert 10.6.2005, at arten er i stadig spredning og at den nå finnes i alle grustak i Monaraet.

Nils rakk ikke å publisere så mange av sine funn. Det ble det liksom aldri tid til, innsamlinger sto øverst på prioriteringslisten. Han tenkte kanskje at det ennå er så mye uoppdaget at det vil være lurt å vente med publikasjonen til en fikk bedre oversikt. Imidlertid ble det en artikkel til "Natur i Østfold" om klåved (*Myricaria germanica*

ny karplante for Østfold – NiØ 19(2):123-126, 2000), en om finnmarkspors sammen med Geir Hardeng (Nytt om finnmarkspors *Ledum palustre* i Østfold – NiØ 19(2):157-159, 2000) og så holdt han på med en artikkel, sammen med Jan Ingar I. Båtvik, om bleikfiol *Viola persicifolia* i Østfold, en art han gjenoppdaget ved Øyern i Trøgstad. Han gikk også og tenkte på en artikkel om botanikken i hjemkommunen Eidsberg, muligens sammen med Bjørn Petter Løfall, nestleder i Østfold

Blomstene hos klåved er vakkert rosa mens greinene er stive og strittende. Rota må være både kraftig og dyp for å feste en slik busk i ustabile sandmasser. (Foto forf.)

Botaniske Forening, og en stadig inspirator for Nils.

Nils var også en god fotograf. Han var blant annet bidragsyter til Norsk Botanisk Forenings plantebildearkiv hvor blant annet Nils sitt foto av nikkebrønslé *Bidens cernua* er benyttet for å illustrere planten som er valgt til kommuneblomst i Spydeberg kommune. Han ledet også en rekke botaniske ekskursionsjoner og turer i regi av Østfold Botaniske Forening. Flere ganger ble det også et oppslag i lokalavisa "Indre Smaalenenes Avis" om hans mange turer.

Av yrke var Nils som nevnt snekker. Hans snekkerkyndighet satte han snart på tanken om å forbedre plantepressene som benyttes til innsamlinger av planter. Tradisjonelt finnes enten skruemekanismer for å stramme plantepakken slik at plantene ikke skrumper under tørkeprosessen, eller tauverk med strammepinner til samme formål. Disse kan ta uforholdsmessig stor plass i en ellers kompakt og minimalisert feltoppakning. Nils begynte derfor å produsere en enklere plantepresse, først med malte, avstivede pressplater, senere luksusetgaver med lakkerte sider i bjørk- ask- og lønneved, men hvor begge hadde en enkel lastebilstropp-stramming i miniatyr. Han ble snart kjent langt utenfor fylket med sin oppfinnelse. Totalt laget han omkring 100 slike plantepresser, et varig og nyttig redskap for personer som ønsker å videreføre Nils sin store interesse for botanikken, enten som amatør eller som profesjonell.

Som privatperson var Nils beskjeden i sin framferd. Han likte ikke å stikke seg fram eller skryte av sine kunnskaper, og han ble alltid sjenert når det ble for mye oppmerksomhet. Han var også omtenkstom og godhjertet. Da en barndomsvenn besøkte ham på sykehuset i desember 2005 kom han tilfeldigvis mens Nils spiste kveldsmat. Typisk for Nils var at han da ble langt mer opptatt av at han ikke hadde mat til sin besøkende gjest enn hvordan det egentlig sto til med ham selv og plagene han led av. Kona Ingrid og døtrene med barnebarn har således mistet en kjær ektemann, far og bestefar. Vi andre kjenner også på en tomhet det skal bli vanskelig å fylle etter Nils. Nils skapte gode og holdbare minner, både hos den enkelte som kjente ham og ikke minst de spor av varig verdi han la igjen i offentlige museer. Vi lyser fred over hans minne.

JAN INGAR I. BÅTVIK

LEDER AV ØSTFOLD BOTANISKE FORENING